

EDUKACJA PATRIOTYCZNA W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

PATRIOTIC EDUCATION IN THE PRE-SCHOOL CORE CURRICULUM

Streszczenie: W artykule zwrócono uwagę na istotną rolę edukacji patriotycznej dzieci już od najmłodszych lat. Przedstawiono również wyniki badań, określające wiedzę rodziców dotyczącą znajomości programu wychowania przedszkolnego w zakresie kształtowania u dzieci przynależności do rodziny, grupy rówieśniczej, wspólnoty narodowej oraz kształtowania postawy patriotycznej, kultywowania tradycji rodzinnych, regionalnych i narodowych, a także rozwijania samodzielności, kreatywności i innowacyjności dzieci w różnych formach działalności.

Słowa kluczowe:

edukacja patriotyczna, wychowanie przedszkolne, podstawa programowa, Ojczyzna.

Summary: The paper stresses the important role of the patriotic education of children starting at the youngest age possible. The paper presents the results regarding the parents' knowledge about the pre-school education curriculum as regards instilling in children a sense of belonging, being a part of a family, group of peers, nation, as well as inspiring a patriotic attitude, cultivating family, regional and national traditions together with developing independence and self-reliance, creativity and innovativeness in children within different forms of activity.

Keywords:

patriotic education, pre-school education, core curriculum, nation.

*Co to jest Polska?
Spytał Jaś w przedszkolu....
Cz. Janczarski*

Wstęp

Wychowanie w miłości do Ojczyzny, jak również kultywowanie polskich tradycji i szacunku do twórców Niepodległej, powinno być elementem nauki już na etapie edukacji przedszkolnej. Postawy, które ukształtujemy w dzieciach w tym wieku, towarzyszą im praktycznie przez całe życie. Już w przedszkolu należy dążyć do tego, aby dzieci uświadamiały sobie swą przynależność narodową, aby rozumiały, że mówią po polsku, bo są Polakami, a kraj, w którym żyją, to Polska. Przedszkole ma do spełnienia niezwykle istotną rolę w zakresie zaznajamiania z godłem polskim i barwami narodowymi, z zarysem mapy Polski, stolicą, hymnem narodowym oraz regionami kraju. Są to elementy nierozzerwalnie związane z pojęciem Ojczyzna, a więc godne najwyższego szacunku i powagi.

W czasach panującego kryzysu wartości coraz częściej wspomina się o konieczności tworzenia kultury pozytywnych wzorów. Niezaprzeczalnie wychowawca pomaga formować osobowość dziecka. Ukazuje mu dobro, prawdę, piękno, sprawiedliwość, rzetelność i uczciwość. Przygotowuje do samodzielności, ale także do dokonywania moralnych wyborów, do podejmowania ważnych decyzji życiowych. Zapewniając wszechstronny rozwój młodego człowieka, ma on za zadanie wychować mądrych i dobrych ludzi. Jednakże dobre wychowanie od podstaw nie jest rzeczą prostą. Jego istota tkwi w świadomym wprowadzeniu dziecka w system pożądaných wartości. Początkowo z wartościami dziecko spotyka się w rodzinie. Rodzina jest najbardziej naturalnym oraz właściwym środowiskiem rozwoju jednostki ludzkiej, jest jedną z naczelných wartości w życiu każdego społeczeństwa. Rodzina jest dla dziecka miejscem gromadzenia pierwszych doświadczeń, miejscem zdobywania podstawowej wiedzy o świecie, normach moralno-społecznych. Stanowi podstawowe środowisko życia człowieka, podstawową formę współżycia ludzi i integralną część społeczeństwa. Jest wspólnotą osób i jednocześnie instytucją ogólnoludzką, spotykaną we wszystkich epokach i kulturach. Jest dla każdego człowieka grupą podstawową, to znaczy taką, w której członkowie pozostają ze sobą w bliskim kontakcie i wzajemnie ze sobą współdziałają [Bielecka, Dudzik 2012, s. 181–182]. Jej funkcja wychowawcza pełni zatem fundamentalną rolę. Pierwszym i najważniejszym pomostem – pomiędzy wychowaniem w rodzinie

a placówką oświatową – jest edukacja przedszkolna. W przedszkolu staje się możliwe wspomaganie rozwoju i wychowania dziecka, począwszy od najmłodszych lat jego życia. Jednym z najważniejszych zadań wychowania, wspólnym dla wszystkich zajęć edukacyjnych, jest tworzenie klimatu miłości do małej i wielkiej Ojczyzny [Kitowska].

Edukacja elementarna istotnym czasem kształtowania postaw patriotyzmu

Zadaniem przedszkola jest wyposażenie dziecka w mechanizmy, które budują postawę patrioty. Wychowanie do wartości to bardzo istotny i pożądanym kierunek pracy pedagogicznej we współczesnej rzeczywistości. Ważne jest zatem, aby w toku procesu wychowawczego wyposażać dzieci w kompetencje, które pozwolą im radzić sobie z wartościami, a w szczególności z umiejętnością wartościowania dokonywanych przez nie wyborów. Wychowanie do wartości najmłodszych powinno w szczególności bazować na uczeniu, poprzez dawanie dobrego przykładu. Jednakże owo zadanie wymaga od nauczyciela niezwykle wysokiego poziomu umiejętności pedagogicznych i to zarówno w zakresie metodycznym, jak też merytorycznym. Można zatem porównać rolę nauczyciela do roli mistrza, który własnym przykładem stanowi wzorzec postępowania, w każdej życiowej i edukacyjnej sytuacji. Jednak, aby w sposób właściwy i efektywny to zadanie zrealizować, nauczyciel bez wątpienia musi stanowić dla swoich wychowanków autorytet. Jednakże budowanie fundamentów pod ukształtowanie się postawy patriotycznej, wymaga spójnego oddziaływania na linii dziecko – rodzic – nauczyciel [Mądrowska 2017, s. 20].

Zawód nauczyciela jest szczególny i nie da się porównać z żadnym innym. W pracy wychowawczej mamy bowiem do czynienia z tym, co jest najbardziej skomplikowane, bezcenne i najdroższe w życiu człowieka. Wychowanie stanowi jeden z fundamentalnych czynników rozwojowych każdego społeczeństwa. Spełnia ono swe zadania należycie wówczas, kiedy przygotowuje młode pokolenia do uczestnictwa w życiu i kulturze społeczeństwa, narodu i ludzkości, do mądrej przebudowy życia i kultury [Dudzik 2011, s. 156].

Należy podkreślić, iż wychowanie patriotyczne należy powiązać z treściami i zadaniami innych dziedzin wychowania, mając na uwadze harmonijny rozwój różnych sfer osobowości dziecka. Pierwszoplanowym zadaniem wychowania patriotycznego małych dzieci jest przede wszystkim troska o ich szczęście, zdrowie i dobre samopoczucie. W wychowaniu patriotycznym dzieci w wieku przedszkolnym większą uwagę należy zwracać na formowanie ich uczuć oraz motywacji, a nie na aspekt poznawczy. Kierując procesem tworze-

nia obrazu ojczystego kraju, należy włączyć nowo nabyte składniki wiedzy w system już posiadanych informacji. Należy tworzyć więź uczuciową pomiędzy przedszkolem i rodziną dziecka. Trzeba również starać się wspólnie z rodzicami wychowanków wypełniać zadania i osiągać cele wychowawcze. W realizowaniu zadań wychowania patriotycznego należy zachować elastyczność oddziaływań, biorąc pod uwagę reakcje dzieci oraz życie środowiska społecznego. Zatem kształtowanie postaw patriotycznych, to dziedzina złożonej działalności wychowawczej, wymagająca systematycznego pogłębiania wiedzy nauczycieli, znajomości współczesnych osiągnięć teorii potrzeb, teorii wartości i teorii osobowości. Już w grupie dzieci przedszkolnych można budzić przywiązanie do Ojczyzny, czy do swego miasta. Można również uczyć dostrzegać jego piękno, słowem kształtować uczucia, z których po latach zrodzić się może prawdziwy patriotyzm. Takie działania można prowadzić na wiele różnych sposobów. Dużo zależy od pomysłowości i zaangażowania nauczyciela, od tego, co sam czuje do swego ojczystego kraju. Patriotyzm rodzi się niekiedy zupełnie mimochodem, kiedy dzieci zaskakują nas swymi spostrzeżeniami, kiedy nieoczekiwanie zadają pytania trudne do przewidzenia. Wykorzystując tę dziecięcą ciekawość i stałą gotowość do poznawania i przeżywania, formować można plastyczną i wrażliwą naturę dziecka tak, by kiedyś słowo „Polak” i „Ojczyzna” wypowiedało z najgłębszą dumą [Kitowska].

Kształtowanie świadomości narodowej i europejskiej oraz postaw patriotycznych w programach wychowania przedszkolnego

Celem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie i ukierunkowywanie wszechstronnego rozwoju dziecka w relacjach z rodziną, ze środowiskiem społeczno-kulturowym i przyrodniczym. Przedszkole stanowi instytucję powołaną do wypełniania określonych programem zadań w odniesieniu do dzieci, rodziny i społeczeństwa. Wiek przedszkolny jest właściwym czasem na przybliżenie dzieciom świata. Tego, co jest mu najbliższe: rodzina, przedszkole, wieś, miasto, pole, rzeka, park, ludzie, zwierzęta, rośliny, a także tego, co stanowi dalsze środowisko. Realizacja programu wychowania przedszkolnego ma na celu kształtowanie świadomości narodowej i europejskiej oraz postaw patriotycznych, jak również przybliżanie dzieciom dziedzictwa kulturowego regionu i kraju [Bielecka 2012, s. 111].

Obszary z podstawy programowej:

I. W zakresie fizycznego obszaru rozwoju:

1. Uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladawczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.

II. W zakresie emocjonalnego obszaru rozwoju:

1. Dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.

III. W zakresie społecznego obszaru rozwoju:

1. Odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.

2. Posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.

3. Nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.

4. Respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.

IV. W zakresie poznawczego obszaru rozwoju:

1. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego.

2. Wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowiach, legendach, bajkach, np. o smoku wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej [Podstawa programowa, 2017].

Treści szczegółowe programu

OBSZAR 1. DZIAŁALNOŚCI DZIECKA: JESTEM I DZIAŁAM Z INNYMI

Podobszary:

JESTEM POLAKIEM, JESTEM EUROPEJCZYKIEM...

3-4-latek

- Poznaje flagę i godło Polski.

4-5-latek

- Poznaje ważniejsze punkty usługowe znajdujące się w okolicy oraz wie, jaką funkcję pełnią.

- Poznaje imiona i nazwiska znanych Polaków oraz podaje, czym się zajmowali, np. Fryderyk Chopin, Jan Matejko.
- Poznaje wybrane państwa sąsiadujące z Polską należące do UE oraz charakterystyczne dla nich zwyczaje lub tradycje.
- Uczy się rozpoznawać zachowania społeczne związane z wyrażaniem szacunku do Ojczyzny.
- Zna ważniejsze obiekty w swojej okolicy.
- Zna legendy związane ze swoją miejscowością.
- Rozpoznaje herb swojej miejscowości oraz zna ważniejsze zabytki.
- Podaje nazwę swojego kraju oraz rozpoznaje godło i flagę Polski.
- Zna nazwę stolicy Polski – Warszawa.
- Zna swój adres zamieszkania.

5-6-latek

- Poznaje wybrane kroki różnych tańców regionalnych: kujawiaka, mazurka, polki.
- Poznaje rolę Polski jako członka Unii Europejskiej.
- Rozpoznaje symbole Unii Europejskiej.
- Poznaje nazwy państw sąsiadujących z Polską oraz charakterystyczne dla nich symbole.
- Uczy się rozpoznawać zachowania społeczne z wyrażaniem szacunku do Ojczyzny.
- Zna charakterystyczne cechy swojej okolicy i regionu.
- Zna charakterystyczne stroje ludowe swojego regionu i wie, że różnią się one od strojów innych regionów.
- Zna sposoby kultywowania tradycji w swoim regionie.
- Rozróżnia typy krajobrazów występujących w Polsce.
- Wskazuje na mapie swoją miejscowość oraz ważniejsze miasta i rzeki.
- Zna ważniejsze zabytki stolicy Polski oraz związane z nią legendy.
- Zna fragment hymnu Polski i potrafi przyjąć odpowiednią postawę, gdy słyszy hymn.
- Zna symbole Polski oraz wie, że należy wyrażać się o nich z szacunkiem.
- Zna sylwetki wybitnych Polaków, np. Jana Pawła II, Mikołaja Kopernika oraz autorów dziecięcych utworów, np. Jana Brzechwę, Juliana Tuwima, Małgorzatę Strzałkowską.
- Zna położenie Polski na mapie Europy [Pleskot, Staszewska-Mieszek 2017, s. 20].

Problematyka badawcza

Określenie poziomu wiedzy rodziców dotyczącej znajomości programu wychowania przedszkolnego, w zakresie kształtowania u dzieci przynależności do rodziny, grupy rówieśniczej, wspólnoty narodowej oraz kształtowania postawy patriotycznej, kultywowania tradycji rodzinnych, regionalnych i narodowych, a także rozwijania samodzielności, kreatywności i innowacyjności dzieci w różnych formach działalności.

Materiał badawczy

Do badań wykorzystano ankietę dla rodziców.

Rodzicom zadano następujące pytania:

1. Czy zdaniem Państwa Program Wychowania Przedszkolnego kształtuje u dzieci przynależność do rodziny, grupy rówieśniczej i do wspólnoty narodowej oraz postawę patriotycznej?

2. Czy zdaniem Państwa przedszkole kultywuje tradycje rodzinne, regionalne i narodowe?

3. Czy przedszkole stwarza odpowiednie warunki do rozwijania samodzielności, kreatywności i innowacyjności dzieci w różnych formach działalności?

Wyniki badań

Badania przeprowadzono wśród rodziców w środowisku miejskim, w listopadzie 2018 roku. Miejsmem badań było Przedszkole Miejskie Nr 2 w Łańcucie. Badaniami objęto grupę 50 rodziców w liczbie 50 osób.

Tabela 1. Badana grupa wg płci

Płeć	Liczba	%
Kobieta	27	54
Mężczyzna	23	46
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne.

W badanej populacji istnieje niewielka przewaga liczebna jednej płci, żeńskiej, w liczbie 27, co stanowi 54% badanych. Mężczyźni w liczbie 23 stanowili 46% badanych.

Tabela 2. Wiek badanych wg płci

Płeć	Wiek	Liczba	%
Kobiety	20–30 lat	15	30
Kobiety	31–40 lat	12	24
Mężczyźni	20–30 lat	13	26
Mężczyźni	31–40 lat	10	20
Razem		50	100

Źródło: opracowanie własne.

Analizując powyższą tabelę, możemy stwierdzić, że w badanej grupie była przewaga liczebna kobiet w wieku 20–30 lat, w ilości 15 osób, co stanowi 30% badanych, 12 badanych kobiet stanowiących 24% badanej grupy było w wieku 31–40 lat. Mężczyźni w ilości 13 osób w wieku 20–30 lat stanowili 26% badanej populacji. Natomiast 10 mężczyzn w wieku 31–40 lat stanowili 20% badanych.

Tabela 3. Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród rodziców

Lp.	Pytanie	Tak	%	Nie	%
1.	Czy zdaniem Państwa Program Wychowania Przedszkolnego kształtuje u dzieci przynależność do rodziny, grupy rówieśniczej i do wspólnoty narodowej oraz postawy patriotycznej?	50	100	-	-
2.	Czy zdaniem Państwa przedszkole kultywuje tradycje rodzinne, regionalne i narodowe?	48	96	2	4
3.	Czy przedszkole stwarza odpowiednie warunki do rozwijania samodzielności, kreatywności i innowacyjności dzieci w różnych formach działalności?	50	100	-	-

Źródło opracowanie własne.

Wnioski

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można stwierdzić, że rodzice dostrzegają ważność działań przedszkola, podejmowanych w zakresie kształtowania u dzieci przynależności do rodziny, grupy rówieśniczej, wspólnoty narodowej oraz kształtowania postawy patriotycznej, kultywowania tradycji rodzinnych, regionalnych i narodowych, a także rozwijania samodzielności, kreatywności i innowacyjności dzieci w różnych formach działalności.

Przedszkole przez systematyczną, ukierunkowaną pracę kształtuje u dzieci przynależność do rodziny, grupy rówieśniczej i do wspólnoty narodowej oraz postawy patriotycznej poprzez rozbudzenie u dzieci zainteresowania życiem i kulturą ludzi w najbliższym otoczeniu oraz w innych krajach. Wychodząc od poznawania najbliższego środowiska, miasta, kraju, zacierając ku krajom Europy.

Przez zabawę, zawierającą różne formy aktywności, dzieci poznają charakterystyczne cechy swojego regionu, państwa, jednocześnie rozwijają samodzielność, kreatywność i innowacyjność.

Zadaniem rodziców, nauczycieli jest przybliżenie historii miejscowości, w której dziecko żyje, zapoznanie się z charakterystycznymi miejscami Polski, poznanie polskich legend, tradycji kulturowych.

Poprzez pokazywanie wzorców zachowania, przy okazji śpiewania hymnu, zapoznania z symbolami narodowymi, będzie kształtowane poczucie przynależności narodowej oraz szacunek dla Ojczyzny. W trakcie tych działań, dziecko coraz bardziej uświadamia sobie, że jest członkiem nie tylko swojej rodziny, ale także grupy przedszkolnej, mieszkańcem danej miejscowości, Polakiem oraz Europejczykiem.

Zakończenie

Patriotyzm, to jedno z najtrudniejszych pojęć w pedagogice. Zmienia się ono wraz z aurą polityczną. W dzisiejszych czasach swobody, spokoju, braku granic i mieszania się kultur, stało się jeszcze bardziej trudne do zdefiniowania. Skoro zatem problem z tym mają sami rodzice, to co ma powiedzieć dziecko? Najlepszą zatem odpowiedzią jest dać mu przykład swoim postępowaniem. Przestrzegać prawa, dbać o rodzinę, dom, otoczenie, ale też interesować się sprawami regionu, dobrze znać swój kraj i jego historię, nieść pomoc innym, włączać się w różne inicjatywy, np. ochronę zabytków i przyrody, dbać o bliższą i dalszą okolicę. W ten właśnie sposób należy pokazywać dziecku, że patriotą można być w każdych warunkach. Podobnie jak, chociaż pewnie maluch nie zdaje sobie jeszcze z tego sprawy, pilnie się ucząc, pomagając kolegom w szkole, słuchając się rodziców, czy poprawnie się zachowując [Nowak 2011, s. 78].

Zatem wychowanie młodych pokoleń w duchu wartości, niezaprzeczalnie powinno się rozpocząć już w przedszkolu, bowiem dba ono o wszechstronny rozwój dziecka oraz kształtuje jego osobowość. Pożądane efekty w tym zakresie osiąga się poprzez stosowanie metod aktywizujących dziecko, jak również przez organizowanie kontaktów wychowanków z bliższym i dalszym środowiskiem. U dziecka w wieku przedszkolnym nie dostrzegamy jeszcze dojrzałej

postawy patriotycznej. Dlatego tak ważne są oddziaływania w tym względzie. Oddziaływania, które pozwolą stworzyć podłoże do uczuć przywiązania do własnego miasta, wsi, regionu, jego tradycji itp. Należy jednak zwrócić uwagę, iż postawa wobec Ojczyzny jako całości, jest dla małego dziecka pojęciem abstrakcyjnym. To na dorosłych spoczywa zatem odpowiedzialność wprowadzenia go w temat patriotyzmu. Musimy wyrobić przywiązanie do szczegółowych pojęć, takich jak: symboli narodowych, obyczajów, obrzędów, ludzi z różnych grup społecznych. To niezaprzeczalnie nauczyciel umożliwi dzieciom kontakty z ojczystą przyrodą i kulturą, literaturą i z tradycjami. Należy też zauważyć, że małe dziecko uczy się poprzez naśladownictwo, a wzorem dla niego są przede wszystkim dorośli: rodzice i inni członkowie rodziny. Stąd też początkowo obraz Ojczyzny utożsamiany jest przez nie z rodziną. Jednakże w miarę poznawania zewnętrznego świata, Ojczyzną staje się środowisko lokalne, miejsca zamieszkania, a więc i przedszkole, w którym dziecko czuje się bezpiecznie. Przez kolejne lata obraz ten wzbogaca się i poszerza, stając się dla dziecka przedmiotem estetycznym, który wywołuje szczególne emocje i uczucia. Dlatego też, istotną i ważną rolę przedszkola w kształtowaniu postaw patriotycznych jest dostarczanie wiedzy o najbliższym środowisku. Odrębną problematykę stanowi zaznajamianie dzieci przedszkolnych z symbolami i znakami narodowymi: godłem, barwami narodowymi, hymnem, herbami miast oraz tradycjami narodowymi. Aby jednak ukształtować właściwy do nich stosunek, należy najpierw przekazać dzieciom pewną wiedzę o symbolach oraz ich znaczeniu. Przy kształtowaniu postawy patrioty nie można zapomnieć też o dostrzeganiu piękna przyrody ojczystej oraz jej szanowaniu. Ale edukacja patriotyczna to także zapoznanie z dziejami naszej kultury, które są bardzo dobrym przykładem podtrzymywania tożsamości narodowej. Tacy twórcy dzieł sztuki jak Fryderyk Chopin, Jan Matejko czy Henryk Sienkiewicz od pokoleń rozbudzają uczucia patriotyczne i wprowadzają w system wartości [Bulera, Żuchelkowska 1996, s. 12].

Literatura

- Bielecka G., 2012, *Wpływ edukacji regionalnej na wszechstronny rozwój dziecka w wieku przedszkolnym* [w:] Pudłocki T. (red.), *Biuletyn Informacyjny Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu*, Wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu, Przemysł.
- Bielecka G., Dudzik I., 2012, *Rozwój społeczny dzieci pięcioletnich i sześcioletnich a gotowość szkolna* [w:] Krukowski J. (red.), *Rzeczywistość dziecka*, Wydawnictwo Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, Tarnów.

- Bulera M., Żuchelkowska K., 1996, *Ukochany Kraj, umiłowany kraj. Wychowanie patriotyczne w przedszkolu*, Bydgoszcz.
- Dudzik I., 2011, *Oczekiwane wartości w postawach nauczycieli akademickich w procesie edukacji szkół wyższych* [w:] *Hodnoty a ich odraz vo vysokoskolskom vzdelavani, Pedagogica Actualis II*, Wydawnictwo Univerzita sv. Cyrila Metoda v Trnave, Trnava.
- Kitowska B., *Wychowanie patriotyczne w edukacji przedszkolnej* [w:] <http://www.profesor.pl/publikacja,15358,Artykuly,Wychowanie-patriotyczne-w-edukacji-przedszkolnej> (dostęp: 05.01.2019).
- Mądrowska W., 2017, „Monitor Dyrektora Przedszkola”, 460687/Grudzień 87/2017.
- Nowak E., 2011, *Kto ty jesteś? Polak mały*, Bliżej Przedszkola, nr 7–8, s. 118–119 magazyn specjalny 2011.
- Pleskot M.A., Staszewska-Mieszek A., 2017, *Kocham przedszkole. Program wychowania przedszkolnego*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.*